

मात्रेण अभिहतप्रधानगुरुद्रव्यसंयोगेनैव उत्पत्तनदर्शनात् यथा भूस्यादौ हस्तेन वेगक्षिप्रलोपादेर्हस्तयोगं विनाऽपि उत्पत्तिर्हस्यतेऽत उत्पत्तने अभिघात एव असमनायिकारणम् “अभिघातात् सुषले संयोगाद्भस्ते कर्म” वै० सू० अभिघातात् अभिघातजनितसंस्कारजनितात् हस्तसुषलसंयोगात् हस्ते उत्पत्तनं कर्म तत्र सुषलसंयोगोऽसमनायिकारणम् । तीव्रवेगप्रयुक्तक्रियाजनितः संयोगः शब्दहेतुः । “ततोयः स्यात् कर्मजोऽपि द्विधैव परिकीर्तितः अभिघातो नोदनञ्च शब्दहेतुरिहादिमः । शब्दाहेतुर्द्वितीयः स्यादिति” “शब्दो ध्वनिश्च वर्णश्च ऋदङ्गादिभो ध्वनिः । “कण्ठसंयोगादिजन्यावर्णास्ते कादयोभता” इति च भाषा० अतएवोक्तम् “कण्ठतात्वाद्यभिघातजन्यः शब्दः” इति वृद्धैः । शिञ्जायामयुक्तम् “आत्मा बुद्ध्या समेत्यार्थान् मनोयुक्ते विवक्षया । मनः कामाग्निमाहन्ति स प्रेरयति भारुतम् । सो दीर्घो मूङ्गर्भिमहतो वक्त्रमापद्य भारुतः वर्णान् जनयते” इति । स उदीर्घः सन्निः पादपूरणार्थः । ऋदङ्गादौ तीव्रवेगेन काष्ठादिताडनसंयोगे शब्दोजन्यते इति लौकिके प्रसिद्धिः । वृक्षादौ प्रवृत्तरवायुसंयोगाच्च शब्दो ध्वन्यात्मक एव । ऋदुवेगेन क्रियया संयोगे नोदनरूपे न शब्दः इति तस्य शब्दाहेतुत्वसुक्तम् अधिकं नोदनशब्दे वक्ष्यते । “अभिघातोऽस्यस्य अर्थ० अच् । अभिघातयुक्ते त्रि० “अभिघातं स्यात् पूर्वं वेदद्वित्वादि वर्णाश्चेत् । नववर्गाणां नवतो धरणीचन्द्रद्विरामाद्या” इति केरलोक्ते वर्णभेदे, न० शब्दकल्पद्रुमः ।

अभिघातके त्रि० अभि+हन-ण्वुत् । १ शत्रौ रिपौ २ अभिघातसंयोगकारके ३ समूलनाशके च । “तदभिघातके हेतौ” सां० का० । [इन् । रिपौ ।

अभिघाति पु० अभिघातयति अभि-हन-स्वार्थे णिच्-अभिघातिन् त्रि० अभि+हन-ण्विनि स्त्रियां ङीप् । १ शत्रौ २ नाशके ३ अभिघातसंयोगकारके च ।

अभिघार पु० अभिघार्यते समन्तादग्नौ सिच्यते अभि+घ-घरणे णिच्-भावे घञ् । अग्नौ समन्तात् घृतादेः १ सिचने २ घृतादिसंस्कारभेदे च । “क्षदभिहितोभावे द्रव्यवत् प्रकाशते” इत्युक्तेः अभिघार्यमाणे ३ घृतादौ च निरु० ।

अभिघारण न० अभितोघारणम् जलादिभिः विधिना सिचनम् । अभि+घ-णिच्-भावे ल्युट् । घृतादेः संस्कारभेदे “एव जुह्वामिघारणम् ध्रुवाया हविष उपभृतश्च” कात्या० ३, ३, ६, “प्रञ्चप्रयाजहोमानन्तरं यजतिस्थानादेख

वेदेः पश्चादागत्य उपविश्य जुह्वस्यैव प्रयाजशेषेण ध्रुवाया ध्रौवस्याज्यस्य हविषः आज्यस्याज्याज्यपुरोडाशयोश्च उपभृतः उपभृतसंस्थस्याज्यस्य अध्वर्युरभिघारणं करोति उपयोगक्रमेण अयञ्च हविः संस्कारः प्रयाजशेषप्रतिपत्तिः हवींषीति द्वितीयाश्रुतेः हविषः संस्कार्यत्वावगमात् अतः सन्निहितानि सर्वाणि हवींषि शेषेणाभिघारणीयानि” कर्क० अभिचक्षण अभि-चक्ष-ल्यु । १ सर्जतोविचक्षणे कर्मकृशले “वेदाहं तस्य भेषजं शीपुद्रुमिचक्षणम्” अथ० ६, १, २, २, विप्रोच्योर्वतोराशा अभिचक्षणादिवः अथ० ६, २, २, १ ।

अभिचर त्रि० अभितः आभिसुख्येनाहकूल्यार्थं चरति चर-ट । १ शब्दे २ अभितो गते च स्त्रियां ङीप् । अभिचरण न० अभि+चर-ल्युट् । १ शत्रुघाताय विहितश्येनयागादौ ।

अभिचरणीय त्रि० अभिचरणमर्हति छ । १ अभिचाराहे वैरिणि “तं त्वष्टा हतपुत्रोऽभ्यचरत् सोऽभिचरणीयमपेन्द्रम् सोममाहरत्” शत० ब्रा० ।

अभिचार पु० अभि-आभिसुख्येन कृत्याजननाथं चारः अभि+चर-भावे घञ् । १ शत्रुघोत्यादककृत्याजनके मूलकर्मणि “श्येनेनाभिचरन् यजेतेति” विहिते श्येनयागादौ । “अभिचारेषु सर्जेषु कर्तव्यो द्विशतोदमः” “अभिचारमहीनञ्च त्रिभिः कर्त्तव्योऽप्येति” इति च मनुः “अभिचारक्रियाक्रूरैकप्रकृतयः पुरोधसः” काद० । अभिचाराय हितं स प्रयोजनमस्य वा ठञ् । आभिचारिकः । १ तद्विहितकर्मादौ २ तदव्ययमन्त्रादौ च त्रि० स्त्रियां ङीप् ।

अभिचारकल्प पु० अभिचारसाधनं कल्पोरहस्यज्ञापकग्रन्थः । १ अथर्ववेदान्तगते ग्रन्थभेदे अथर्ववेदशब्दे विवरणम् । अभिचारिन् त्रि० अभिचरति अभि+चर-ण्विनि स्त्रियां ङीप् । १ अभिचारकर्त्तरि “ये त्वा कृत्वा लेभिरे विदूक्षा अभिचारिणः” अथ० १०, १, ६ ।

अभिच्छाय त्रि० अभिगतच्छायाम् अत्या० स०, अभिसुखी-भूता ऋया यस्य वा । १ ऋयाप्राप्ते २ ऋयाभिसुखप्राप्ते च । ऋयाया अभिसुखम् अव्ययी० । ३ ऋयाभिसुख्ये अव्य० । “यो माभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा” अथ० १३, १, ५७ ।

अभिजन पु० अभिजायतेऽस्मिन् जन+आघारे-घञ् अट्टिः । १ कुले, “न परिचयं रक्षति नाभिजनमीक्षते” काद० । “वयसः कर्मणोऽर्थस्य श्रुतस्याभिजनस्य च वेशवागवुद्धि-साहस्यमाचरन् विचरोदिह” मनुः । २ जन्मभूमौ,